

Oxford Dictionary of Idioms adlı sözlükteki deyimler ve deyim olmayan söz öbekleriyle ilgili bir değerlendirme (VIII)

An evaluation of idioms and other word groups in Oxford Dictionary of Idioms (VIII)

Necmi Akyalçın¹

Damla Aydoğan²

1 Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiye, e-mail: nakyalcin@gmail.com

2 Doktora Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiye,

e-mail: damlaaydogan94@gmail.com

Öz

Dünya üzerindeki pek çok dilin söz varlığında karşılaşılan deyimler bu dillerdeki söz varlığının önemli bir bölümünü oluşturur. Bir dünya dili olan İngilizce de aynen Türkçe gibi bu dillerden biridir. Türkçede hazırlanan birçok deyimler sözlüğü olduğu gibi İngilizcede de deyimler hakkında sözlükler hazırlanmış ve çalışmalar yapılmıştır. İngilizcedeki deyimlerin yer aldığı “Oxford Dictionary Of Idioms” adlı sözlük de bu çalışmalardan biridir. Çalışmanın konusu bu deyimler sözlüğü, konusunu ise adı geçen sözlüğün “N” harfi altındaki deyim olarak değerlendirilebilecek madde başları oluşturmaktadır. A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L ve M harfleri altındaki madde başları daha önceki VII çalışmada incelenmiştir. Bu çalışma, bir devam makalesidir. Bu çalışma da diğer çalışmaların devamı niteliğinde olduğundan, aynı düşünce ve yaklaşımla “N” harfinin madde başlarında yer alan deyim olan/olabilecek yapılar saptanarak değerlendirilmiş ve sayısal verilerle birlikte ortaya konarak bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın amacı, bu sözlükteki sorunlu görünen yapıların ortaya konulması ve konuya dikkat çekilmesidir.

Anahtar kelimeler: Deyimler, Oxford Dictionary of Idioms, VIII.

Abstract

Idioms encountered in the vocabulary of many languages in the world constitute an important part of the vocabulary in these languages. English, a world language, is one of these languages, just like Turkish. As there are many idioms dictionaries prepared in Turkish, dictionaries about idioms in English have been prepared and studies have been carried out. The dictionary named “Oxford Dictionary Of Idioms”, which includes idioms in English, is one of these studies. The subject of the study is

Citation/Atf: AKYALÇIN, N. & AYDOĞAN, N. (2021). Oxford dictionary of Idioms adlı sözlükteki deyimler ve deyim olmayan söz öbekleriyle ilgili bir değerlendirme (VIII). *Homeros*. 4(4), 169-173, DOI: <https://doi.org/10.33390/homeros.4.4.01>

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Necmi Akyalçın
E-mail: nakyalcin@gmail.com

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

this dictionary of idioms, and the subject of the study is the headlines that can be considered as the idiom under the letter “N” of the aforementioned dictionary. Headings under the letters A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L and M were examined in the previous VII study. This work is a follow-up article. Since this study is a continuation of other studies, structures that are/can be idioms at the beginning of the letter “N” were evaluated with the same thought and approach, and an evaluation was made by presenting them with numerical data. The aim of the study is to reveal the problematic structures in this dictionary and to draw attention to the subject.

Keywords: Idioms, Oxford Dictionary of Idioms, VIII.

GİRİŞ

Bir dilin söz varlığı, o dilde yer alan deyim, ikileme, atasözü, kalıp söz vb. öğelerden oluşur. Kuşkusuz ki deyimler bu öğeler içerisindeki en önemli yapılardır. Türkçede deyimler için hazırlanmış birçok deyimler sözlüğü vardır. Ancak, deyimler yalnızca Türkçeye ait söz öbekleri değildir. Deyimler, dünya üzerindeki başka dillerin söz varlığında da oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda, İngilizcede de deyimler için hazırlanmış sözlükler bulunmaktadır. Çalışmada, bu sözlüklerden biri olan “Oxford Dictionary Of Idioms” adlı İngilizce deyimler sözlüğünün “N” maddesi başındaki deyim olma özelliği gösteren yapılar saptanarak sayısal verilerle ortaya konmuştur.

Çalışmanın girişinde, “Peki deyimleri bir dilin söz varlığı içerisinde bu derece önemli yapan ve bu çalışmaya kaynak olan özellikler nelerdir?” gibi sorular akla gelebilir. Deyimleri bir dil için önemli kılan ilk özellik ait oldukları dilin anlam zenginliğine olan katkılarıdır. Deyimler en az iki sözcükten oluşurlar ve deyim oluşturulan bu sözcükler gerçek anlam, yan anlam, terim anlam vb. anlamlarından uzaklaşarak yeni değişmece/mecaz bir anlam/anlatım boyutuna geçerler. Böylece yeni ve zengin bir anlam dünyası meydana getirirler.

Deyim kavramının sınırlarının ve çerçevesinin iyi anlaşılabilmesi için deyim tanımlarına bakmak yerinde olacaktır. Birkaç önemli deyim tanımı şu biçimdedir:

“Deyimler, düşünce, kavram, nesne ve kişilerin durumlarını, özelliklerini yansıtmak için kullanılan ve gerçek anlamının dışına çıkmış özel anlam/anlatım boyutuyla kalıplaşmış söz öbekleridir.” (AKYALÇIN, 2012a, s. 10)

“Bir kavramı ya çekici bir anlatımla ya da özel bir

yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce.” (AKSOY, 1998a)

“Anonim özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği gözlem ve denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış söz.” (KORKMAZ, 1992)

Longman, ise hazırlanmış olduğu deyimler sözlüğünde şöyle bir tanım yapmıştır:

“An idioms is a groups of whose meaning as a group is different from the meanin those words would have if you considered each one separately.” (LONGMAN, 2002, s.V)

(Çeviri: Deyimler, bir grup olarak anlamı, her birini ayrı ayrı ele alırsanız, bu kelimelerin sahip olacağı anlamdan farklı olan gruplardır.)

Daha önceki çalışmalarda bu tanımlara yer verilmiş olursa da çalışmanın yeni okurları için tekrara düşmeden bu tanımlara tekrar yer verilmesi gerektiği ve deyim kavramının açık bir biçimde ortaya konarak asıl konuya girilmesi gerektiği düşüncesiyle tanımlar bu çalışmaya da eklenmiştir. Longman’ın yapmış olduğu deyim tanımı İngilizcedeki deyim kavramının anlaşılması bakımından son derece önemlidir. Söz konusu tanıma dikkatli bir biçimde bakıldığında Türkçe deyimler için yapılan tanımlar ile benzerlik gösterdiği görülecektir. Bu durum, İngilizcedeki deyim kavramının Türkçe ile ortak/benzer özellikler gösterdiği düşüncesini doğrulamaktadır. İngilizce ve Türkçe elbette ki farklı dil ailesine ait olan, farklı özelliklere sahip dillerdir. Ancak bu iki dil arasındaki deyim kavramı benzerliği, yapılmış olan tanımlarda açıkça görülmektedir. Bu düşünceyle çalışmada her

iki dildeki tanımlara da yer verilmiş ve bu sınırlar çerçevesinde “Oxford Dictionary Of Idioms” adlı sözlükteki “N” harfinin altındaki madde başları incelenerek deyim olma özelliği gösteren yapılar saptanmaya çalışılmıştır. Saptanan yapılar sayısal verilerle ortaya konmuştur. “N” harfindeki 210 adet maddebası altında deyim olarak değerlendirilebilecek yapılar şunlardır:

1) hit the nail on the head (s.196): Kafasına çivi çakmak.

- gerçeği tam olarak tatmak; tam olarak doğru cevabı bulmak. (s. 144)

2) a nail in the coffin (s. 196): Renkleri direğe çivilemek.

- inandığınızı veya beğendiğinizi açıkça ve kesin olarak beyan etmek. (s. 59)

3) nail a lie: yalanı çivilemek (s. 196): Yalanı çivilemek.

- Bir şeyi sahte yiyecek veya aldatma olarak ifşa etmek.

4) on the nail (s. 196): Çivi üzerinde.

- Gecikmesiz.

5) right on the nail (s.196): tam çivinin üzerinde.

- Tam doğrulukla.

6) have to your name (s. 196): Adına sahip olmak.

- Mülküne sahip olmak.

7) name and shame (s. 196): Adını lekelemek.

- Davranışlarını iyileştirmeleri için onları utandırmak amacıyla yanlış yapanları isimleriyle tanımlamak.

8) the name of the game (s. 196): Oyunun adı.

- Bir durumun ana amacı veya en önemli yönü.

9) someone’s name is mud (s.197): adı lekelenmek.

- utanç içinde veya sevilmeyen biri. (s. 194)

10) off your nana (s.197): Büyükanneyi kapatmak.

- Akli dengesi bozuk.

11) go nap (s.197): uykuya gitmek.

- 1) bir serideki tüm maçları veya oyunları kazanmak; 2) tek seferde her şeyi riske atmak.

12) something nasty in the woodshed (s.197): Odunlukta kötü bir şey.

- şoke edici veya nahoş bir şeyin gizli tutulması.

13) contemplate your navel (s. 197): Kendi göbeğini düşünmek.

- kendini, kendi çıkarlarını düşünerek gönül rahatlığıyla zaman harcamak; daha geniş bir bakış açısı pa-

hasına bir konuya konsantre olmak.

14) Break your neck to do something (s.198): Bir şey için kendi boynuzu kırmak.

- başarmak için elinizden gelenin en iyisini yapın.

15) get (or catch) it in the neck (s. 198): boynunu sokmak. (okkanın altına gitmek.)

- Şiddetle eleştirilebilir veya cezalandırılabilir olmak.

16) stick your neck out: boynunu sokmak.

- eleştiriye maruz kalma riski, cesurca davranarak veya konuşarak öfke veya tehlike.

17) upt to your neck in (s. 198): boynunu aşmak.

- 1) zahmetli veya hoş olmayan bir şeye yoğun şekilde dahil olmak; 2) ... ile çok meşgul olmak.

18) a needle in a haystack (s. 198): Samanlıkta iğne.

- benzer pek çok şey tarafından gizlendiği için bulunması neredeyse imkansız olan bir şey.

19) the shirt of Nessus (s. 199): Ateşten gömlek.

- Yıkıcı bir güce veya etkiye atıfta bulunmak için kullanılır.

20) a mare’s nest (s. 199): kısrak yuvası.

- yanıltıcı olduğunu kanıtlayan veya kanıtlayacak harika bir keşif.

21) slip (or fall) through the net (s. 199): Ağ üzerinden kaymak (paçayı sıyırmak)

- sizi yakalamak ya da sizinle uğraşmak için organize edilmiş bir şeyden kaçmak ya da kaçırılmak.

22) never never land (s. 199): (Asla asla ülkesi) düşler ülkesi.

- hayali bir ütöpik yer veya durum.

23) new off the irons (s. 199): ütüden yeni çıkmış.

- yeni yapılmış veya hazırlanmış; yepyeni.

24) make nice (nice-nice) (s. 199): iyi yapmak

- tipik olarak ikiyüzlü bir şekilde birine karşı hoş veya kibar olmak.

25) accept a wooden nickel (s. 200): ahşap bir nikeli kabul etmek.

- kandırılmak veya dolandırılmak.

26) night of long knives (s. 200): uzun bıçakların gecesi.

- hain bir ihanet veya acımasız bir eylem.

27) dressed (up) to the nines (s. 200): dokuzlara kadar giyinmiş.

- çok akıllıca ve özenli giyinmek.

28) no more than ninepence in the shilling (s. 200):

şilinde doksandan fazlası yok.

- düşük zekalı.

29) put in the nips (s. 201): kıskaçları koymak.

- el açmak, borç para almak veya zorla ele geçirilmiş para.

30) keep nit (s. 201): tetikte olmak.

- bir gardiyan gibi izlemek veya davranmak.

31) pick nits (s. 201): sirkeleri seçmek.

- küçük ya da önemsiz ayrıntıları aramak ve eleştirmek.

32) a big noise (s. 201): büyük burun.

- önemli ve etkili bir kişi. (s. 24)

33) go-non-linear (s. 202): çizgiden çıkmak.

- özellikle belli bir takıntı hakkında çok heyecanlı veya öfkeli olmak.

34) put your head in a noose (s. 202): başını ilmeğe sokmak.

- kendi çöküşünü hazırlamak.

34) cannot see further than your nose (s. 202): burnundan ötesini görememek.

- farklı olasılıkları değerlendirmekte veya eylemlerin sonuçlarını öngörmekte isteksiz veya başarısız olmak.

35) cut off your nose to spite your face (s. 202): yüzüne inat için burnunu kesmek.

- bir başkasını dezavantajlı hale getirmeye çalışırken kendini dezavantaja sokmak.

36) get up someone's nose (s. 202): Birinin burnunu kaldırmak.

- birini sinirlendirmek veya kızdırmak.

37) give someone a bloody nose (s. 202): birine kanlı burun vermek.

- birini büyük bir yenilgiye uğratmak.

38) keep your nose clean (s. 202): burnunu temiz tutmak.

- beladan uzak durmak.

39) keep your nose out of (s. 202): burnunu dışarda tutmak.

- birine müdahale etmekten kaçınmak.

40) keep your nose to the grindstone (s. 202): burnu değirmen taşı dışında tutmak.

- çok ve sürekli çalışmak. (s. 130)

41) lead someone by the nose (s. 202): birini burnundan tutmak.

- birini, özellikle onları aldatarak tamamen kontrol

etmek. (s. 169)

42) on the nose (s. 202): burnunda.

- 1) kişinin koku alma duyusu; 2) kesin olarak; 3) nahoş, saldırgan.

43) put someone's nose out of joint (s. 202): birinin burnunu eklemenden çıkarmak.

- birini üzme veya kızdırmak.

44) turn up your nose at (s. 202): burun kıvrırmak.

- bir şeye karşı hoşnutsuzluk veya küçümseme göstermek.

45) with your nose in the air (s. 202): burnu havada olmak.

- kibirli bir biçimde.

46) hit (or strike) the right (or wrong) note (s. 202): doğru notaya basmak.

- bir şeyi tam olarak doğru (veya yanlış) şekilde söylemek veya yapmak.

47) strike (or sound) a ... note (s. 202): nota vurmak.

- belirli bir türden bir duygu veya görüşü ifade etmek.

48) a nudge and wink (s. 203): bir dürtme veya göz kırpması.

- gizli veya kapalı zımnin verilen teşvik; gizli destek.

49) do a number on (s.204): birine numara yapmak.

- birine, tipik olarak aldatarak, küçük düşürerek veya hesaplanmış bir biçimde kötü davranmak.

50) have someone's number (s. 204): birinin numarasına sahip olmak.

- bir kişinin gerçek güdülerini veya karakterini anlamak ve bu sayede biraz avantaj elde etmek.

51) have someone's (name and) number on it (s. 204): üzerinde birinin numarası olmak.

- (bomba, mermi veya başka bir füze ile) belirli bir kişiye vurmaya mahkum olmak.

52) make your number (s. 204): numaranı yap!

- Gelişi bildirmek, nezaket ziyareti yapmak veya görev için rapor vermek.

53) someone's number is up (s. 204): birinin numarası dolmak.

- Birinin ölmeye veya başka bir felakete ya da aksiliğe uğramaya mahkum olduğu zamanın gelmesi.

54) do your nut (s. 204): Kendi deliliğini yapmak.

- Aşırı derecede sinirli ya da heyecanlı olmak.

55) nuts and bolts (s. 204): somunlar ve civatalar.

- bir şeyin temel pratik ayrıntıları.

56) off your nut (s. 204): Fındıkları kapatmak.

- Aklının dışında, çılgın.

57) take (or use) a sledgehammer to crack a nut (s. 204): ceviz kırmak için balyoz kullanmak.

- basit bir amaca ulaşmak için orantısız derecede güçlü araçlar kullanmak. (s. 266)

58) a tough (or hard) nut (to crack) (s.204): Çetin ceviz olmak.

- başa çıkması zor veya yenilmesi zor biri; zorlu bir insan.

59) a wooden nutmeg (s. 204): tahta bir Hindistan cevizi.

- yanlış veya hileli bir şey.

60) in a nutshell (s. 204): fındık kabuğunda.

- mümkün olan en az sözcükle.

61) nutty as a fruitcake (s. 205): Meyveli pasta gibi çatlak.

- tamamen çılgın.

Bu açıklamalar ve ifadelerden ulaşılabilecek sonuçlar, çalışmanın sonuç bölümünde değerlendirilmiş ve öneriler sunulmuştur. Çalışmada yer verilen tanımlar ve yapılan taramanın sayısal verileri doğrultusundaki değerlendirmeler alttaki sonuç bölümünde yer almaktadır.

SONUÇ

Çalışmanın giriş kısmında deyim kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. “*Oxford Dictionary Of Idioms*” adlı sözlükte bu tanımlarla örtüşmeyen yapılar ile karşılaştırılmıştır. Bu düşünceden yola çıkılarak çalışmada durumun önemine dikkat çekmek amacıyla yalnızca deyim olabilecek türden yapılar incelenmiş ve sayısal olarak ortaya konmuştur. İncelemeler sonucunda; “N” harfindeki 210 madde başınının 61 adeti deyim olarak değerlendirilebilecek özelliktedir. Yüzde olarak ise %30 gibi bir sonuca ulaşılabilecektir. Bu sonuca %5 gibi bir yanlış payı da eklendiğinde %35 gibi bir sonuca ulaşılabilecektir. Sayısal veriler göz önünde bulundurulduğunda kapağında “Deyimler Sözlüğü” yazan bu iki sözlükte, deyim olarak değerlendirilebilecek söz öbeklerinin sayısının ciddi oranda düşük olduğu söylenebilir. Sözlüğün deyim olmayan yapıları içermesinin giriş kısmında belirtilmesinin yanı sıra bu söz öbeklerinin atasözü, kalıp söz vb. olup olmadığı belirtilmemiştir. Böyle bir yol izlenmiş olsaydı durum açıklığa kavuşabilir ve sorun giderilebilirdi. Ancak söz konusu sözlükte böyle bir yol izlenmemiştir. Sayısal verilere bakıldığında durum açıkça görülmektedir. Daha sonra yazılması öngörülen makalelerde, bu durum diğer harfler altındaki madde başlarında da ele alınmaya devam edecektir. Bu doğrultuda, Türkçe-

deki deyimler ve İngilizcedeki deyimler bağlamında sayısal verilerle durumun ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

AKSOY, Ö. A. (1998b). Atasözleri ve Deyimler sözlüğü I, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

AKSOY, Ö. A. (1998a). Atasözleri ve Deyimler sözlüğü II, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

AKYALÇIN, N. (2012a). Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri DEYİMLERİMİZ, Ankara: Eğiten Kitap.

AKYALÇIN, N. (2012b). Türkçemizin Türkçemizin İncileri ATASÖZLERİMİZ, Ankara: Eğiten Kitap.

Korkmaz, Zeynep (1992). Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara: TDK.

Longman pocket Idioms Dictionary (2002). İngiltere: Person Education Limited.

Oxford Dictionary Of Idioms (2004). Second Edition, Published In The United States By Oxford University Press Inc., New York.

Redhouse Büyük El Sözlüğü (2019), İstanbul: SEV Yayıncılık.

Tureng Dictionary and Translation Ltd.: <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce> (Erişim Tarih: (19.10.2020)